

Irodalom

Egy arckép változatai

Mély lélegzetvétel

Mélyet lélegezz! a sós szél üzenetét
tele tüdővel szívd hogy gordoŋkahangon
eldúdold magadnak még egyszer a félsötét
titkát! Nem a szurokéj szorongat
kísérti szived – a szürke alkonyat.

Szabó Ferenc *Tengerparti elégia* című verséből való ez a néhány, kifejező sor. A versek társaságában Triznya Mátvás, Rómában élő festőművész akvarelljei fénylenek. S a közös kötet címe: *Mielőtt szürkülnek a színek*.

A mai embernek nincs ideje rácsodálkozni a színekre. Mindent szürkének, egyformának és változatlanoknak érzékel, míg lőt-fut, rohan a dolga után. A költő azonban makacs következetességgel figyelmeztet: vigyázzunk, mert „a szürke alkonyat” látványa a legveszélyesebb! A festő pedig azt mutatja, milyenek kellene látnunk a tájat: fényességesnek, teltnék, ígéretesnek.

Megtanulhatunk így látni? Bizonyára kegyelem is kell hozzá. Hogy a költőhöz hasonlóan észrevegyük a lilába öltözött hegytetőn járó Istent, aki „utánunk kutat”, vigyázza lépteinket, s fájdalmasan érzékeli, hogy nem a színeket csodáljuk, hanem a tárgyak egyhangú szürkijét. „A múltunk végleg eltemetve – reménytelen üres egekbe – tekint szemünk világtalan?” – kérdi Szabó Ferenc a *Bíborjelben*, s mintha Triznya Mátvás válaszolna e fájdalomra csendes, alázatos akvarelljeivel, melyek életre keltik a múltat, körénk rajzolják azt a szelíd emberi üzenetet, melyet tűnt idők homálya rejt, felvillantják azt a „villogó szívárványt”, amelyet korunk borús égboltján csak a művész érzékel a maga biztató valóságában.

Mégis érdemes figyelni a művészekre. Hát-ha igazat mondanak, hátha nekünk is érdemes felkereskednünk, hogy a „kőnnycseppekben” megkeressük „a csillagot”.

Léleekben

Ugyancsak Szabó Ferenc tollából jelent meg Rómában a *Léleekben és igazságban* című tanulmánykötet. Első részében teológiai tanulmányokat olvashatunk, amelyeknek mintegy mottója lehetne Pascal gondolata: „Isten jól beszél Istenről.”

Honnan – hová? – erre az alapvető bölcselati kérdésre igyekeznek választ adni e tanulmányok. Kiindulópontjuk alapvetően metafizikai, mert – mint André Malraux mondja: „A metafizika nem más, mint válasz erre a kérdésre: mit csinálunk ezen a földön?”

Tényleg, mit is csinálunk? Erre a kérdésre aligha lehet általános érvényű választ adni. De megkockáztathatjuk: legtöbben nem azt, s nem úgy, ahogy kellene. Miközben igyekszünk valamiképpen kitalálni az útvesztőből, egyre fájdalmasabban érzékeljük: elmúlt a nekünk rendelt idő; maga alá temette terveink megvalósításának ideálképét az a pillanat, amely a modern élet legfenyegetőbb veszedelme. S mi marad a végére? A kilépés, a bolyongás vége, az elmúlás.

Milyen érdekes, milyen ösztönző, amit Varillontól idéz Szabó Ferenc: „Nincs halál, ha nincs az élet szeretete, nincs elszakadás, ha nincs odatapadás. Egy szóban foglalok össze mindent: *passion*, amelynek kettős jelentése van: szenvedély-szenvedés; az élet szenvedélyes szeretete és szenvedés...”!

Mit érdemes még elmondani? Legfeljebb annyit: újra meg újra előlről kell kezdenünk. A szeretet abécéjénél.

És igazságban

A kötetnek ez a része irodalmi és filozófiai tanulmányokat tartalmaz, tehát szerves folytatása az író előző, itthon is nagy hatású könyveinek.

Babits, Mauriac, Márai, Juhász Ferenc, Weöres Sándor és Gabriel Marcel, Mounier, Lacan és a többiek... Hány nagy név, hány mai legenda! Hány összetartó és szétváló gondolat.

A lényeg? Azt alighanem az egyik naplójegyzet tartalmazza, amelyben Vas István megrendítően szép sorait idézi Szabó Ferenc:

Feltámadás szele mindig újra
Fúj a földön – fúj hát rajtam át
Pusztaságom odvaiba fújva
Oszlasd szét a kétely zavarát
S új kezdet lesz, ami már kiszáradt:
Hajtsd ki megint a pálmafákat!...

(R. L.)

Történelem

Pázmány Péter emlékezete, halálának 350. évfordulóján. Szerkesztették: Lukács László SJ és Szabó Ferenc SJ. Róma, 1987.

Pázmány Péter halálának 350. évfordulójára kései rendtestvérei szerkesztésében, szellemi hagyatékának leghivatottabb föltárái tollából impozáns tanulmánykötet jelent meg, amely a kutatások folytatására minden bizonnyal ösztönzően fog hatni. A kötet összességében ékes bizonyítékul szolgál arra, hogy itthon és külföldön egyaránt túlléptek azon a több évtizedig uralkodó állásponton, miszerint Pázmányban kizárólag a „magyar próza atyját” vagy a „harcias főpapot” ünnepeljük.

A Pázmány-bibliográfia, amelyet Polgár László állított össze mindenre kiterjedő figyelemmel (413 tétel), végre felváltja a „Magyar irodalomtörténet bibliográfiája” 1. kötetének Pázmányról összeállított részét, amely csupán 220 tételt tartalmaz. Ez az új bibliográfia a kutatók biztosabb tájékoztatása mellett felhívja a figyelmet az egyes területek feltáratlanságára is. Pázmányt mint teológust eddig összesen 13 írásmű vizsgálta, mint filozófust pedig csak 11. Ezek a számok önmagukért beszélnek.

A kötet első két tanulmánya a teológus Pázmányt teszi ismertebbé. Óry Miklós postumus írását – Pázmány kegyelemvitája a grazi egyetemen – tekintélyes forrásgyűjtemény egészíti ki, s ez utóbbi tovább növeli a kötet értékét. Pázmány hitelemzését vizsgálva Szabó Ferenc a cenzúra-ügy jobb megismerését lényeges összefüggések felderítésével segíti. Az irodalomtörténész Bitskey István a grazi vitairatokról értekezve azt példázza és hangoztatja, hogy a nagy életmű egyes darabjai igen szorosan kapcsolódnak egymáshoz. A Kalauz jövőbeni elemzése során ezt a tényt figyelembe véve a

valóság még teljesebb megközelítése válik lehetővé.

Az örökös kérdés – Pázmány hűsége maradt a rendjéhez, igen vagy nem? – Lukács László tanulmányával véglegesen nyugvópont-ra jutott. A szerző gazdag dokumentációt ad közre és egyértelműen bebizonyítja, hogy „Pázmány jezsuita maradt mint érsek”. Szántó Konrád Pázmány főpásztori tevékenységét vizsgálva a magyar katolicizmus megújításában játszott szerepét vázolja föl. Mészáros István, akinek a hazai iskolatörténet már eddig is sokat köszönhet, értékes fejezettel egészíti ki eddigi ismereteinket. Pázmány Pétert mint a XVII. századi iskolaügy újjászervezőjét forráskutatásai alapján ismerteti és az 1634-es egyházlátogatási jegyzőkönyv népoktatási vonatkozású adatait táblázatba rendezve közre adja. Végkövetkeztetése: „A XVII. század első fele hazai katolikus iskolaügyének minden pontján ott található Pázmány kézjegye. Irányítása alatt megújult a katolikus oktatás-nevelés.” Ehhez a tanulmányhoz szervesen kapcsolódik Fricsy Ádám írása, aki a hódoltságban ekkortájt létezett katolikus iskolák helyzetét és jelentőségét vizsgálja. Gyurás István rövid, de annál érdekfeszítőbb tanulmánya a Kalauz latin nyelvre történt fordítása és a wittenbergi válasz körüli kérdéseket igyekszik tisztázni. Ez nagyrészt sikerül is a szerző által a hamburgi állami könyvtárban fölfedezett és most először közölt levél segítségével. Az Istvánffy-féle Historia kiadásával kapcsolatban Herner János közöl két dokumentumot. Rendkívül fontos és figyelemre méltó Hargittay Emil írása: „A politikai elmélet Pázmány tevékenységének hátterében.” Kár, hogy ez a tanulmány nem hamarabb jelent meg,